

HEIRBANEN ALS ERFGOED

Van de 45 kilometer Romeinse weg tussen Tienen en Maastricht was tot de jaren 1970 nog 75 procent intact. Dat is dramatisch verminderd. Nu rest ons nog 2,2 kilometer. **De Tongerse historicus Robert Nouwen breekt met zijn boek 'De Romeinse heerbaan' een lans voor de bescherming van wat nog overblijft van onze oudste wegen.** Tot bij minister Diependaele.

Het lijkt een onooglijke veldweg, hier in het verlengde van de Blaarstraat, tussen de Sint-Lutgardiswijk en industrieterrein Tongeren-Oost. Dit stukje Marteman, en ook Grenspaalweg gedoopt, loopt langs akkers. Verderop, achter ons, de laatste woningen van de Tongerse wijk die ze ook wel *Achter de statie* noemen. Voor ons doemen de eerste loodsen op van Tongeren-Oost. Verloren gelegd, die veldweg, lijkt het wel. “En toch is dit een intact restant van de oude Romeinse weg die vanuit Tongeren richting Maastricht, en verder oostelijk, tot Keulen liep”, zegt Robert Nouwen (62). “Eeuwenlang is dit een heel belangrijke weg geweest, tot ver na de Romeinse tijd. Je ziet ze nog duidelijk gemarkeerd staan op oude kaarten als die van Ferraris of van Villaret. Hier marcheerden legioenen langs. Hierlangs ging het graan ook richting Rijn, daar waar de troepen de grens bewaakten. Maar ook na de Romeinen bleef deze weg in gebruik. Hierlangs stapten eeuwenlang pelgrims vanuit het Rijnland richting Santiago de Compostela. Eeuwenlang was dit ook een deel van de handelsweg die Brugge met Keulen, en veel verder met Novgorod, verbond. En nu is dit zowat het laatste intacte restant van wat de Romeinse stad Tongeren nog aan Romeinse wegen heeft.”

Boven: dezelfde Romeinse heirbaan, maar dan richting Maastricht. Loodsen van Tongeren Oost doemen op. De aanleg van het industrieterrein heeft het tracé van de tweeduizend jaar oude weg onherroepelijk vernield. FOTO SVEN DILLEN

“Hier menen we alles te moeten verharden zodat madammekes op hun elektrische stadsfiets ook eens een toer kunnen maken”

Robert Nouwen

Strade bianche

Hij zegt het met vuur, Robert Nouwen. Beroepshalve is hij archivaris bij de provincie Limburg. Bekend is hij als een gewaardeerd auteur over Romeinse geschiedenis. Maar dat dit weggetje hier zo'n roemrijke heirbaan, of heerbaan zoals Nouwen het noemt, is? Kom nou. Romeinse wegen waren toch verhard? Uit onze collectieve herinnering pluk ik zo een compleet ander beeld: netjes geplaveide, 1 kaarsrechte wegen. Met her en der een mijlpaal. Zoals bij Asterix godbetert. Of zoals in het echte leven stukken van de Via Appia bij Rome of de Via Domitia in Narbonne er nu nog bij liggen.

Nouwen: “Wij hebben inderdaad dat idee dat de heirbanen geplaveid waren, maar dat was lang niet altijd het geval. Alleen in de buurt van de grotere steden, of in de stad zelf, waren die geplaveid. In onze streken, in het noorden, waren dat in regel grindwegen. Zeker in Gallië. Wegen die een fundament hadden waarop dan een kiezellaag lag. Je

kan ze nog het best vergelijken met de *strade bianche* in Italië. De eerste archeologen uit de 17de, 18de eeuw hebben de heirbanen wat chiquer voorgesteld dan ze waren. Waarbij ze teruggrepen naar de klassieke Romeinse auteurs die schreven ‘over het wonder van de Via Appia die kaarsrecht door het landschap liep’. Maar als je kijkt naar bijvoorbeeld achttiende-eeuwse schilderijen zie je dat die Romeinse wegen er onverhard bijlagen. Dat van dat kaarsrecht klopt dan weer doorgaans wel. De kortste weg is een rechte weg. Dat wisten de Romeinen ook.”

Militair-strategisch

Waarom deden de Romeinen al die moeite om als eerste wegen aan te leggen? “Militair-strategisch in eerste instantie. De wegen werden ook aangelegd door de legioensoldaten. Zo kon je immers snel je troepen verplaatsen. En kon je ook je troepen bevoorraden. Bijvoorbeeld met het Tongerse graan. Ook de communicatielijnen, de post, gin-

gen langs die wegen. Maar al snel kregen ze een neveneffect en werden ze door de burgers gebruikt als handelswegen. Zout van de kust kwam bijvoorbeeld via de heirbaan naar Tongeren. Die wegen zijn hun rol als levensaders blijven spelen. Tot aan de negentiende eeuw. Eerst hebben ze lang gediend om de Romeinse cultuur en daarna de christelijke cultuur te verspreiden. Maar ze waren dus ook economisch heel belangrijk. Zelfs het intellectuele leven heeft zich met universiteiten verspreid via die heirbanen. Vandaar het grote erfgoedbelang van die wegen. In de erkenning van de Via Appia als werelderfgoed motiveert de Unesco dat het niet alleen over de Via Appia gaat, maar over het Romeinse wegennet in het algemeen.”

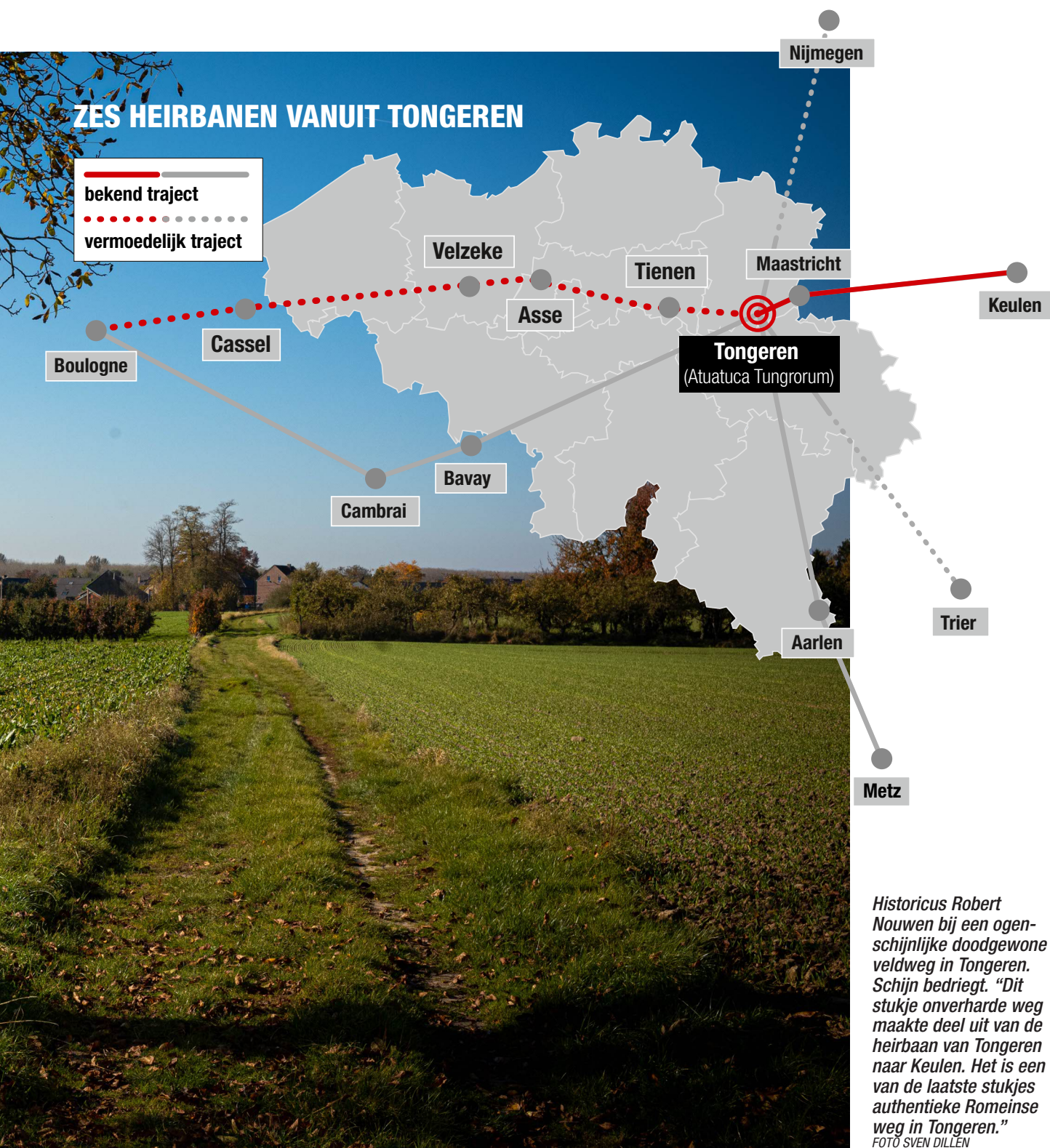
Knooppunt Tongeren

En zo vertrokken vanuit het antieke Tongeren – *Atuatuca Tungrorum* – liefst zes Romeinse wegen. Even uw parate kennis bijspijkeren. Een ging er richting het Romeinse Trier, toen een belangrijke

De Romeinse weg is zo goed als weg

Jan Bex

Historicus Robert Nouwen bij een ogenschijnlijke doodgewone veldweg in Tongeren. Schijn bedriegt. "Dit stukje onverharde weg maakte deel uit van de heirbaan van Tongeren naar Keulen. Het is een van de laatste stukjes authentieke Romeinse weg in Tongeren." FOTO SVEN DILLEN

stad die in de laat-Romeinse tijd zelfs even een keizersresidentie was. Die heirbaan liep grosso modo, met wat afwijkingen weliswaar, langs het traject wat nu de Luikersteenweg is. Een andere leidde, via Aarlen, naar het Romeinse Metz. Die heirbaan ligt nu ergens onder de Hoeise Steenweg. Dan ging er een richting westen, richting Bavay, de hoofdplaats van de *Civitas Nerviorum*, met nog wat westelijker havenstad Boulogne aan het Kanaal. De stad van waaruit de Romeinen, met eerst een poging van Caesar en dan definitief onder keizer Claudius, Brittannië zouden veroveren. Die westelijke weg is nu de mooi golvende Romeinse Kassei. En dan vertrok er nog een heirbaan naar het noorden, naar het Romeinse Nijmegen, daar aan de grote rivieren. Die liep min of meer parallel met wat nu de Bilzersteenweg is. Verder had je nog die heel belangrijke as naar het oosten, via Maastricht en zo naar Keulen. Of beter gezegd naar *Colonia Agrippinensis*, daar waar de grenstroepen aan de Rijn bevoorrad moesten

worden met graan. Graan dat dan weer in Tongeren verzameld werd vanuit heel *Belgica*.

De Kassel-variant

Eén weg vergeten we nog. Een variant op de westelijke route. Die vijftig kilometer kortere variant ging niet naar Bavay, maar liep via de Romeinse nederzettingen, *vici* in het jargon, Tienen, Asse en Velzeke naar het Romeinse Kassel, nu in Frans-Vlaanderen, en zo naar havenstad Boulogne. Over die laatste weg, met inbegrip van het verlengde van die weg, richting Maastricht, gaat nu het boek van Robert Nouwen.

Waarom die weg? Robert Nouwen: "Onder meer omdat die weg tot nu het minst onderzocht is geworden terwijl die weg wel dwars door Vlaanderen loopt. En ook omdat die weg het best bewaard is gebleven. Of laat ik het anders zeggen: waarvan er toch nog enkele stukjes bewaard zijn gebleven. Dat komt omdat de steenwegen die we nu kennen, grotendeels aangelegd zijn in de achttiende en ne-

gentiende eeuw. Die volgden geheel of gedeeltelijk tracés van vroegere Romeinse of middeleeuwse wegen. Kortom, veel heirbanen liggen nu onder een laag beton."

"Maar met de steenweg Sint-Truiden-Borgloon-Tongeren-Maastricht, die in de jaren 1817-1820 werd aangelegd, is dat anders. Die loopt nagenoeg parallel met de heirbaan. Daardoor verviel de oude weg tot een landweg die enkel nog door boeren en lokale mensen werd gebruikt."

In het boek van Nouwen wordt het traject van die Tongerse heirbaan naar het westelijke Kassel niet volledig afgebeeld, maar wordt ze met een stippelijntje gesuggereerd. Waarom? "Tussen Tienen en het Oost-Vlaamse Velzeke stel je vast dat op de oude kaarten die oude weg niet meer te volgen is. Nu is bijvoorbeeld de Leuvense Steenweg tussen Tienen en Leuven wel een kaarsrechte weg. Misschien ligt de heirbaan daar wel onder, maar dat weet ik niet zeker. Maar het is wel zo dat Asse en Velzeke niet zomaar liggen waar ze liggen. Die liggen daar omdat ze aan een heirbaan lagen. Overigens is de Paddestraat in Velzeke, die beruchte kasseistrook uit de Ronde van Vlaanderen, een stukje van die Romeinse heirbaan. Maar heel veel sporen zijn ook nog eens verdwenen door de grote infrastructuurwerken van de jaren vijftig en zestig. Zoals wegeaanleg en verkavelingen. Waarbij zelden of nooit archeologisch onderzoek is gebeurd."

Onverhard laten a.u.b.

Dat vindt Nouwen bijzonder jammer. "Zoals gezegd is de erfgoedwaarde van die wegen niet te onderschatten. Ze hebben historisch een bijzonder grote rol gespeeld. Neem nu Borgloon. Welnu, vanuit de burchtheuvel had de graaf van Loon een perfect uitzicht op de oude Romeinse weg, in die tijd de grote handelsweg, die tussen Brugge en Keulen. Daar was dus geld te rapen. Borgloon is dus niet toevallig daar ontstaan. Ook de burchten van Kolmont en Brustem lagen in de onmiddellijke buurt van die Romeinse weg."

Ook stoort Robert Nouwen zich aan het feit dat er te weinig respect is voor het weinige wat er nog rest van die oude Romeinse wegen. "Laat die toch onverhard. Zo vernietig je geen wetenschappelijke sporen en laat je die wegen tegelijk traag zijn. We hebben al zo weinig van die trage wegen. Bewegwijzer ze wel. Markeer die. Bescherm die. Geef daar uitleg bij. Zodat mensen weten dat ze over een Romeinse weg stappen of fietsen."

"Neem nu de Romeinse weg in de buurt van Helsehoven. Die hebben ze nog in 2007-2008 verhard met in het midden kasseitjes om aan te geven dat er een Romeinse weg liep, terwijl er magnifieke voorbeelden zijn van onverharde Romeinse wegen die kilometers lang door het landschap gaan. Zoals de *Via Nova* rond het Portugese Gerêz. Zo veel authentieker en ja, daar ontwikkelt zich ook toerisme rond. Maar dan traag toerisme. Maar hier menen we alles te moeten verharderen zodat *madammekes* op hun elektrische stadsfiets ook eens een toer kunnen maken."

Robert Nouwen heeft het becijferd. Van de 45 kilometer van de oude Romeinse weg tussen Tienen, Tongeren en Maastricht was tot aan de ruilverkavelingswerken van de jaren 1970 nog driekwart intact en onverhard. Nu blijft daarvan nog amper 2,2 kilometer of 4,8 procent over. Zijn voorstel tot bescherming van wat er nog rest aan Romeinse wegen in Vlaanderen ligt nu op tafel bij Matthias Diependaele, Vlaams minister van Erfgoed.

→ Robert Nouwen: *De Romeinse heirbaan. De oudste weg door de Lage Landen*. Met foto's van Sofie Nouwen. Uitg. Sterck en De Vreese, 240 blz., 24,95 euro.

